

múzeumnegyed

A *New Black Romanticism* című kiállítás
MNaR (Román Művészet Nemzeti Múzeuma), 2017
A szerző felvétele

SÜVEGES GRÉTA
BUKARESTI LÁTLELET
2017. JÚNIUS

IBukarest első látásra is tagadhatatlanul impulzív és gyorsan fejlődő kelet-európai főváros. Akaratlanul is összehasonlítom Budapesttel. Bukarest talán kevésbé nagyvilági, de erős benne a Bauhaus-vonás, ami néhány budai villát leszámítva és a Pozsonyi útra sokszor ráerőltetve Budapesten jóformán alig van jelen. Viszont erős a neobarokk és a málló pompa, újonnan felhúzott toronyházak és a szocreál brutális kontrasztjával. Ebben az intenzíven fejlődő és napról napra alakuló urbánus közegben sejlik fel Bukarest izgalmas művészeti színtere. Helyzetjelentés a kortárs kiállítóterekről a román fővárosból.

ROMÁN MŰVÉSZET NEMZETI MÚZEUMA/
NATIONAL MUSEUM OF ART OF ROMANIA

IA városközpontban, a Calea Victoriein – a Győzelem útján – a 19. század eleji királyi palota ad otthont a Román Művészet Nemzeti Múzeumának. A palota több részből áll, amelyek nem egy időben épültek fel, egy részét ma is a román királyi család leszármazottai lakják. A múzeum ezen épületét a harmincas években építették, és a kommunizmus megdöntése után, csak 2013-ban nyitották meg újra a nagyközönségnek, ahogy a múzeum honlapján olvasható. Az MNaR olyan gyűjteményeket foglal magába, mint Theodor Pallady életműve, a Krikor Zambaccian Múzeum, valamint a 20. századi műgyűjtők és művészek által gyarapított művészeti gyűjtemény harminc kisebb részből álló rendszere. Múzeumtörténeti érdekesség, hogy a királyi palotát a kommunista rezsim is nagyon hamar, egészen pontosan már 1947-től, a hatalomátvételtől román nemzeti múzeumként képzelte el. Ennek a viharos átnevezésekkel és a kommunista eredettörténetre fókuszáló intézményi identitásválságokkal teli időszaknak a kronológiáját jól követhetően foglalja össze Simina Bădică kurátor, a román nemzeti múzeumokról szóló esszéjében.¹ A jelenlegi művészeti múzeum legnagyobb időszakos kiállítása a Kölnbe, Berlinbe, Backnangba, Bregenzbe, majd Prágába költöző *New Black Romanticism (Új fekete romantika)* volt. Erős az áthallás a 2012 őszen a Städel Museumban (Frankfurt am Main) megnyílt sikeres *Dark Romanticism: From Goya to Max Ernst* című kiállításra. A bukaresti tárlat

[1] Simina Bădică: *National Museums in Romania*. Conference proceedings from EuNaMus, European National Museums: Identity Politics, the Uses of the Past and the European Citizen, Bologna 28–30 April 2011. Peter Aronsson & Gabriella Elgenius (eds.) *EuNaMus Report No.1*. Linköping University, 722.

egyfajta tudatos, kortárs folytatása lett a szimbolistákat és szürrealistákat, valamint a 18–20. századi sötét romantikusokat gyűjtő 2012-es összeállításnak. Christoph Tannert, a berlini Künstlerhaus Bethanien igazgatója izgalmasan válogatta össze a nyugati világ alkotóit az Egyesült Államokon, Norvégián át Romániáig. A kiállítás az abszurd realista érzékelés kortárs, sötét víziója, erős kezdéssel. A tárlat első termében olyan videomunkák, filmrészletek vannak kiállítva, amik jól teremtik meg a századelőből kiinduló, thriller hatású audiovizuális átvezetést és referenciális hidat a néma horrorfilmek világával, át a kortárs alkotók világába. Ennek megfelelően jól egészítik ki egymást Lugosi Béla 1931-es *Draculájának* kinagyított jelenetei például a spanyol Greta Alfaro *In Ictu Oculi (Egy szempillantás alatt)* című videomunkájával. Alfaro egy keselyűk által lakott területen terített meg egy díszes vacsoraasztalt, amelyhez a várt állatok valóban megérkeznek, és darabokra szedik. Minden kameramozgás nélkül ezt veszi fel szemből, egészen addig tartva ki a történetet, amíg a seregnyi állat elfogyasztva mindent egészen egyszerűen továbbrepül, elhagyva a helyszínt és maga mögött hagyva a romos asztalt és a feldöntött székeket a kies tájon.

¶ A belső termek óriás festményei között azonban jóval ingadozóbb a hangulat. Egy-egy alkotás, mint Alexandre Baumgartner egymásba szerelt és így önmagában keringő zongorálábai izgalmas megszakítások az olykor apokaliptikus, horrorisztikus hatású óriás festmények világában. Utóbbiakra jó példák a marosvásárhelyi születésű Szász Sándor vagy a norvég Anders Grønlien munkái. Utóbbinak egyik festménye, a *Killer in sunset* a kiállítás egyik emblematikus darabja lett. A kiállításnak továbbá van még egy magyar-erdélyi vonatkozása is, a Kolozsváron született, de 1970 óta Magyarországon élő és alkotó Szotyori László festő munkáival.

PARLAMENTI PALOTA, AVAGY A NÉPEK PALOTÁJA

[2] studioBASAR: București: Stare de Nesiguranță/ Bucharest: The State of Uncertainty. In: Evacuarea Fantomei, Architecturi ale Supraviețuirii/ Evicting the Ghost, Architectures of Survival (ed.: Alina Șerban) Centre for Visual Introspection/ pepluspatru Association. Bucharest 2010, 107.

¶ Talán nincs még egy olyan Parlament a világon, amit öt teljes városnegyed lerombolásával hoztak létre. Ráadásul az elmúlt negyven évben. A bukaresti parlament és megépítése sok mindenben viszi a legeket. Méret, négyzetméter, felhasznált gránit, a márvány és kristály mennyisége, az épületben lévő ajtók és csillárok száma. Arról a kontrasztról már nem is szólva, hogy mindez nem egy egykor gyarmatokon ülő, vezető világhatalmi pozícióban trónoló gazdasági nagyhatalom szüleménye, hanem egy már kifulladásig kommunista gazdaság két évtized óta uralkodó helyi vezetőjének neurotikus álma. Erről a pusztításról elég egy tematikus várostérkép² megnézni, amin jól látszik, hogy az

A bukaresti parlament és megépítése sok mindenben viszi a legeket. Méret, négyzetméter, felhasznált gránit, a márvány és kristály mennyisége, az épületben lévő ajtók és csillárok száma.

államosítások jóformán az egész várost érintették, majd a parlamenti építkezés egy újabb masszív sebet ejtett a belvároson. Ilyesfajta átépítésekre, tömbök megmozgatására hazai példát aligha lehet mondani.

¶ A román főváros meglehetősen védhetetlen földrajzi helyszínrre épült a magasságával és földrengések törésvonalán való fekvéssel. Ha ez nem is lett volna elég, akkor a 20. századi politika még inkább segítette az állandó instabilitást mint a város egyik általánosan számon tartott jelenségét és a belső trauma fenntartását. A román parlament épülete ebben a hangulatban és traumák hátlójában született meg a nyolcvanas években. Az építkezéseket 1983-ban kezdték meg Anca Petrescu tervei alapján, de már bőven a rendszerváltás után, 1994-ben fejezték csak be. A Nép Háza (Casa Poporului) három múzeumnak ad otthont, a parlamenti látogatóközponton túl a Kortárs Művészet Nemzeti Múzeumának és a Kommunista Totalitarizmus Múzeumának, valamint szintén az épületben működik a román parlament mindkét háza is. Az épületen még 2006-ban is dolgoztak. Ebben a vonatkozásban a palota befejezése érdekes átmenet a kommunista múltból a demokratikus jelenbe.

¶ Amikor Bukarestben élt/élő ismerőseimmel beszélgettem arról, hogy mi a legfontosabb öt helyszín, amit biztosan meg kell látogatni Bukarestben, az egyik látnivaló feltétlenül a Parlament volt. Nem mintha a budapesti Parlamentben, amely a 19. században szintén legeket ért el, nem lenne elég látványosság, de talán nem lenne az első öt meglátogató budapesti helyszín között. Mindazonáltal Bukarest kortárs történetének, a kommunizmus viharos lezárásának, valamint az újrakezdésnek egyfajta szimbolikus és bonyolult helyszíne a Parlament Palota. A körülbelül másfél órás túra végére elviselhetlenségig fokozódó érzet: elveszettek lenni egy felfoghatatlanul nagy és mélyen öncélú, értsd: értelmét veszített térben. A világ legnagyobb parlamenti épületének huszonhárom részlege van, és ezeket – ahogy a látogatás során magunk is meggyőződhetünk róla –, csak minimális szintű kihasználtsággal működtetik. Az art deco és Versailles 20. századra alkalmazott palotagiccse együtt hat a már megszürkült márványterekben. Felfoghatatlan hely- és időérzékelés. Az idegenvezetőnk minden második díszteremnél elmondja, hogy az épület adott terei kibérelhetők különböző rendezvényekre.

[3] Romania's Redemption Cathedral will have 25-ton bell with the Patriarch's portrait on it. In: Romania-Insider.com 8 April, 2017.

- ¶ Különös látványosság lett a Nép Háza épülete a román fővárosban. Egyfelől ellenérzés övezi az építése okozta súlyos pusztítás miatt, másfelől pedig a fellendülő turizmus miatt bizarr büszkesége is a városnak. Az ide-oda billenő anomáliákon keresztül is érzékelhető, hogy igazából senki nem tud mit kezdeni magával az épülettel, mint itt maradt és megmaradt jelenséggel. A politika-kultúra-turizmus hármásának furcsa egyvelegében pedig egy továbbra is megfoghatatlan mementója a múltnak és a „mit kezdünk a múlttal” problematikának.
- ¶ Ezt a megalomán lehetetlenséget egészíti ki a szomszédságban épülő, állami pénzekből is támogatott román ortodox székesegyház építkezése. A *Román nép megváltójának* nevezett katedrális Délkelet-Európa legmagasabb és Románia legnagyobb ortodox temploma lesz, ötezer hívőnek szánt hellyel.³ (A Dohány utcai zsinagóga csaknem háromezer férőhellyel, míg a Szent István-bazilika maximálisan nyolcezer fős befogadóképességgel rendelkezik.) A magasság különösen fontos, mert Ceaușescu uralmának végével a román ortodox egyház különösen megerősödött, és a templom határozott céllal akarja megugrani a Parlamenti Palota magasságát és fölé helyezkedni. Kérdés, hogy ez mennyiben éri meg, és milyen üzenete van egy, a parlament építkezéseihez kísértetiesen hasonlóan legekben bővelkedő projektnek a rendszerváltás után lassan harminc évvel.

KORTÁRS MŰVÉSZET NEMZETI MÚZEUMA /
NATIONAL MUSEUM OF CONTEMPORARY ART

- ¶ A megközelíthetetlennek számító Parlamenti Palota épülete egy palotához méltó kerítéssel van körbekerítve, amit, a főbejáratot leszámítva, kívül és belül egyaránt gondozatlan táj övez. Ezt felróni alapvetően nem lehet, mert a már említett beláthatatlan terekkel egészen egyszerűen és láthatóan senki nem tud mit kezdeni, pláne nem fenntartani. A palota főbejáratától egy kelet-európai poszt-kommunista westernfilmbe illő tájon autózik az ember, mire megérkezik az elhanyagolt, külvárosinak tűnő sorházak mellé, amit a palota köré vont többsávú autópályát választ el magától az épület kerítésfalától. Ilyen távolságokkal és

A workshopon dolgozó gyerekek jelenléte is valami átmenetiséget kölcsönöz a kaotikus állapotoknak, és amikor egy külön teremben ugyanezt találjuk, akkor jövünk rá, hogy ez a kiállítás maga.

léptékekkel csak orosz viszonylatokban találkozhatunk. (Ez azonban nem feltétlenül róható fel kizárólagosan a közös kommunista múlt hozadékaként.) Van buszmegálló, de busz alig jár a környéken. A tömegközlekedés amúgy is meglehetősen esetleges, ez pedig fokozottan igaz a külvárosi területekre. Mindazonáltal nehéz elhinni, hogy ez a terület egykor a belváros szerves része volt.

- ¶ Az elhagyatott kapun bejutva egy ór utasít az egyenesen haladásra és még véletlenül sem a szomszédos miniszteri szárnyhoz való lekanyarodásra. Egyik oldalt az említett szárny, másik oldalon pedig a gazos pusztaság, a távolban pedig a felsejlő ortodox katedrális építkezése. Lassan előtűnik a Kortárs Művészet Nemzeti Múzeumának táblája is. A homlokzaton egy kívülre szerelt üvegburkolatos lift köti össze a galéria emeleiteit, ahonnan teljes panoráma nyílik a fent említett tájra. A parlament épülete tizenkét emeleten ezeregyszáz szobát tartalmaz. Az egyik szárnynak 2004 óta csupán töredékét elfoglaló múzeum négy emeleten terül el, és még így sem képes jelentősnek látszó területet kitölteni az épületben.
- ¶ Az épület emeletei egy-egy kiállításnak vannak berendezve. Első látásra a földszint kiállítása értelmezhetetlen, rakodólapokon tárolt, éppen átrendezés alatt álló térnek tűnik. A workshopon dolgozó gyerekek jelenléte is valami átmenetiséget kölcsönöz a kaotikus állapotoknak, és amikor egy külön teremben ugyanezt találjuk, akkor jövünk rá, hogy ez a kiállítás maga. Arról van szó, hogy a galéria szépművészeti gyűjteményét újrendező alkotócsapat Irina Radu (NMCA-koordinátor és a kiállítás tervezője) irányításával ahelyett, hogy válogatott volna az átszervezéskor, mindent a néző elé rakott. És ebben rejlik a kiállítás kontrasztos pontossága.
- ¶ Az egykori Ceaușescu-palota múlttól terhelt tereiben vizuális kavalkáddá lesz az elmúlt évtizedekben összegyűlt, a galéria által is esetlegesnek definiált gyűjtemény. Tiltott-tűrt-támogatott egy helyen. Alkotói megjelölés, évszám nincs. A néző egészen magára van hagyva a benyomásaival. Egyfelől a saját értékítéletünkre támaszkodhatunk abban a tekintetben, hogy egy alkotást érdemesnek találunk-e a hosszabb elidőzésre vagy sem. A hangsúly azonban mégsem az esztétikai érték megítélésén van. Mert a raklapokra polcolva egymásra helyezett szobrok és festmények nem kiállítva vannak, hanem pusztán láthatóvá téve, és ez nagy különbség. A szervező erő az összesség együtthatója, ahogy ezek a munkák túpontosan reflektálnak egymásra ebben múlt által erősen definiált térben. Vannak festmények, amelyeket egészen véletlenül fedezhetünk csak fel, és úgy vannak elhelyezve, hogy ne lehessen teljes nagyságukban látni őket. Így van ez a Ceaușescu házaspárnak a román zászlótól színes hátterű propagandafestményeivel is, amiken a pár éppen gyárat nyit meg vagy pusztán egy virágzó cseresznyefa előtt áll. Nem melleleg ez a fajta kiállítási koncepció arra

Az újrendezett gyűjteményi kiállítás a Kortárs Művészet Nemzeti Múzeumában, az intézmény gyűjteményéből
A szerző felvétele

is egy lehetséges válasz, hogy mit lehet kezdeni egy esztétikailag megkérdőjelezhető értékű, de a műtfeldolgozás szempontjából elengedhetetlen alkotás problematikus bemutatásával.

[4] Călin Dan (1955) román-holland művész és teoretikus, kutatási fókusz a maga alkotta „Emotional Architecture”, amelyben az építészethez és adott városi terekhez fűződő érzelmi viszony élményét és jelentőségét kutatja. Városelméleti érdeklődése mellett meghatározó alakja a kortárs vizuális művészetnek.

¶ Az installáció előzménye egy 2015-ös tárlat, a *Collection as Archive Exhibition (Gyűjtemény mint Archívum Kiállítás)*. Călin Dan,⁴ a Nemzeti Galéria igazgatója a jelenlegi installációt bemutató videóban arról is beszél, hogy ez a kiállítássorozat miként született meg annak érdekében, hogy valamelyest rendezni tudják a múzeum gyűjteményét, és hogy kikristályosodhasson egy jövőbeni állandó tárlat corpora. A technikai szükségszerűsége túl, mint az, hogy reprezentatív anyagot állíthassanak össze a múzeum kurátorai, transzparens műtfeldolgozás, folytonos diskurzus zajlik a látogató előtt. Ennél izgalmasabban és okosabban pedig aligha lehet kezelni egy ennyire terhelt teret a maga terhelt múltjával. Izgalmas a múzeum enteriőrjét is tekintve, hogy csak a földszinti terekben őrizték meg a gipszstukkókkal díszített palotabelsőt, míg a felső emeleteken a hatalmas termek már egy kortárs kiállítótér igényeinek megfelelően lettek átalakítva.

¶ A múzeum további kiállításaival együtt egy izgalmas kortárs intézmény arculta körvonalazódik. Az első emeleten *The Ephemérist*, A *Mihai Olos retrospective* életmű-kiállítás látható. Olos sok területen alkotott: festészet, szobrászat, grafika, kerámia, költészet. Mindezt a minimalizmus, konceptualizmus trendjeit átívelően. Mihai Olos kiállítása egy nem pusztán retrospektív, de izgalmas tekintés a román kortárs művészet háború utáni egyik legjelentősebb alkotójára, valamint beemelése a regionális művészeti diskurzusba. Nem melleleg ebben rejlik a Kortárs Művészet Nemzeti Múzeumának vitathatatlan jelentősége is, mivel pontosan reflektál a múltra, és kapcsolatba hozza a régiós művészetet a nyugati áramlatokkal, helyén értékelve benne a posztoszocialista kortárs entitást egyaránt.

MÉG A SZÍNTÉREN

¶ Bukarest számos más, kevésbé nagy költségvetésű kortárs művészeti intézménynek is otthont ad. Ilyen a *Salonul de Proiecte* is az óváros közepén. Ez alapvetően egy kurátori program, amit 2011-ben Magda Radu és Alexandra Croitoru hozott létre. 2015-ig a fent említett Kortárs Nemzeti Múzeum támogatta és adott otthont a szervezetnek, ezt követően különvált, és kizárólag a *Salonul de Proiecte* Egyesület keretében működik, kibővült csapattal. Egy 19. századi felújított belvárosi bérházban talált otthonra, kiállításokon és kortárs román művészeti

A kortárs művészet azonban inkább volt a megjelenés kelléke, mintsem a fókusz maga.

diskurzusoknak helyet adó eseményeken túl egy „hub”-bá, multifunkcionális közösségi térré nőtte ki magát. Kiállítótér, könyves- és dizájnbolt, újhullámos kávézó és bár fér meg egymás mellett. Érdekes és könnyen hozzáférhető helyszíne a fiatal alkotóknak.

¶ Az *La Firul Ierbii (the Grass Roots)* is egy hasonló közösségi befogadótér Dél-Bukarest egykori textilgyártelepeinek egyik elhagyatott épületében. Az alapvetően bárki számára elérhető tér, amely olyan fiatal urbanistáknak, építészeknek, művészeknek és a creative industry területéről jövő alkotók csoportjainak, civil szervezeteknek, startup cégeknek biztosít közösségi helyszínt, mint az AMA-is, a Nod makerspace, a MATER, vagy éppen a DESCHIS Gastrobar. A környéket most kezdi felfedezni magának a kis civil szervezeteken túl számtalan multicég is. A felújított gyárpépület egyfajta project roomként funkcionál, és a benne alkotók elsődlegesen Bukarest városfejlesztési kihívásaira reflektálnak. Az első év során banki és építőipari cégek támogatásaiból tartották fent magukat, a második éves működésük során pedig számtalan NGO-nak és urbanisztikai tevékenységgel foglalkozó projektnek és szervezetnek, privát cégnek adták ki a terméiket, a befolyó összegből igyekeznek fedezni működésüket. A meglátogatott AMA-is szervezet nyári projektjének fókuszja a különböző fogyasztékkal élők városban való mozgásának segítése és fejlesztése volt. Ennek kapcsán például az Über és a Taxify cégekkel egyezkedtek szállítási lehetőségekről a város különböző, nehezebben elérhető pontjaira. Azért is van ennek nagy jelentősége, mert ami mára Budapesten alapértelmezetté vált, mint például a minden zebra előtti útburkolati jelzés, az Bukarestben még fejlesztésekre vár. A nem olyan régen még önkéntes munkából és önszerveződéssel alapított, izgalmas közösségi térként is funkcionáló intézmény olyan hely, ahol projekt munkákon túl workshopokon és előadásokon foglalkoznak a városi kultúrával és annak lehetséges megélésével.

¶ Visszakanyarodva a múzeumi terepre, a külváros egyik érdekes helyszíne a *Gallery Nicodim*. Ugyanezen a néven működik egy kiállítótér Los Angelesben is. A bukaresti helyszín egy kortárs galéria, ahol román és külföldi művészek egyaránt megjelenhetnek. A kapcsolat a két helyszín között az, hogy Mihai Nicodim alapította mindkettőt, aki művészként még a keleti blokk összeomlása előtt emigrált az Egyesült Államokba. A mára befutott művész és műkereskedő a Los Angeles-i kortárs art business egyik fontos alakja. Nicodim célja, hogy kortárs román alkotókat kössön össze a nyugati parti művészeti szcénával,

Gallery Nicodim
A szerző felvétele

és hasonlóképpen szeretne nyugati-parti hangulatot bevezetni a román külváros gyárépületeibe is.

- ¶ A kiállítótér központja egy hangárban található, és a mellette levő, rozsdás bejáratú raktárépületek egyszerű tereivel egészül ki. A *Hierophant* kiállítás júniusi megnyitója érdekes betekintés volt a bukaresti kortárs művészet magasabb regisztereibe. Már maga a kiállításcím is egy meglehetősen misztikus területre invitál, nem beszélve az elhagyatott tájról, a bejárat mellett közvetlenül sültöt malacok beszálló füstjéről, ami a meg nem értett művészeti munkákkal együtt meglehetősen obskúrus hangulatot kölcsönzött az eseménynek. Az ember megérkezik a már zöld erdővel övezett, egymástól távol eső, elhagyatott gyárépületek környékére, és hirtelen mintha valamelyik nyugati art business pont sűrűjébe csöppent volna. Sok feketébe-szürkébe öltözött műértő vastag kerekes dizájnseművegben kortyolgatja a frissen bontott rosét. A kortárs művészet azonban inkább volt a megjelenés kelléke, mintsem a fókusz maga. Mindazonáltal a Galeria Nicodim tagadhatatlan színfoltja a bukaresti kortárs intézményi színterének, és láthatóan a network építésének.

ZÁRÁS

- ¶ Bukarest izgalmas város a Balkán és Kelet-Európa határán, egy fejlődő és innovatívan alakuló modern művészeti szcénával. A teljesség igénye nélkül felsorakoztatott intézmények pusztán gyors betekintést adnak egy intenzíven fejlődő és változó kulturális közegbe, amelynek súlypontjai folytonosan változnak. Bukarest intenzíven keresi helyét a posztkommunista világban, és egy feltétlen találkozási pontja a kortárs román és kelet-európai művészeti életnek. Talán mert topográfiailag is távolabb van a Nyugattól, egyértelműbb számára, hogy önmagában keresse a viszonyítási pontjait. Ez azt jelenti csupán, hogy érzékelhető egy tágan értelmezhető regionális identitástudat, egészen pontosan a kelet-európai régióra vonatkozóan, ami Budapesten központi jellege ellenére talán kevésbé érvényesül. Nemzeti múzeumok és történelmet reprezentáló múltfeldolgozás terén még Bukarestben is akad tennivaló. Mindazonáltal elvitathatatlan, hogy a kortárs művészetben egy izgalmas kelet-európai központban találja magát az ember, ami egyfelől reflektál a kommunista időszak közvetlen múltjára, és jól kapcsolja be magát a nyugati diskurzusba.

(A cikk létrejöttében való segítséghez köszönettel tartozom a bukaresti Goethe Intézet munkatársának, Cristina Zanfirescunak.)

